

Orthetrum coerulescens

Beekoeverlibel

De beekoeverlibel is vrij klein en lijkt op de zuidelijke oeverlibel. Beide zijn in de jaren '90 vooruitgegaan in Nederland. Waarschijnlijk zijn er gedurende de hele 20^e eeuw populaties van de beekoeverlibel geweest, maar het grote aantal recente vindplaatsen in Noord-Brabant en Limburg duidt op een toename. Ook noordelijker in Nederland zijn zwervers gezien. De biotoop wordt gevormd door vochtige heidevegetaties en kleine, ondiepe, door de zon beschenen kwelbeekjes.

Biotoop

De beekoeverlibel wordt in Nederland voornamelijk aangetroffen in vochtige heidevegetaties, zwak stromende kleine beken en kleine plassen en sloten. De voortplantingsbiotoop staat onder invloed van kwel (BUCHWALD 1989A). Het water mag niet te voedselrijk zijn en een hoge watertemperatuur is noodzakelijk (CLAUSNITZER 1988). De soort geldt als warmteminnend en het leefgebied dient vrijwel de gehele dag in de zon te liggen. De omgeving van het water heeft een open vegetatiestructuur, met meestal enkele hoge planten (LÖDL 1978).

Bij vochtige heidevegetaties, zoals in de Meinweg en op de Brunssummerheide, bestaat de biotoop uit ondiep stromend water, met planten als gewone dophei (*Erica tetralix*), beenbreek (*Narthecium ossifragum*) en veenmos (*Sphagnum* sp.). Waar het water een beekje vormt, ligt op de bodem vaak een detrituslaag. In de Encigroeven bij Maastricht en in de steengroeven bij Winterswijk leven kleine populaties in kwelbeekjes (DIJKSTRA ET AL. 1998). Stilstaand water waar *O. coerulescens* voorkomt is doorgaans niet dieper dan anderhalve meter en niet groter dan 50 m².

In Engeland en Duitsland zijn populaties bekend van hoogveenslenken, maar voor zover bekend niet in Nederland (MERRITT ET AL. 1996, SCHORR 1990). In het zuiden van het verspreidingsgebied komt *O. coerulescens* voor bij grotere beken en riviertjes met soms een hoge stroomsnelheid.

Levenswijze

Eieren en larven

De eieren worden afgezet in water van niet meer dan een halve meter diep of op een vochtige bodem. Binnen twaalf uur vormt zich een kleverige laag om de eitjes, waardoor ze zich vasthechten aan het substraat. De larven worden aangetroffen in modderbodems en tussen waterplanten. Een rijke onderwatervegetatie met een bedekking tot 50% is belangrijk. Larvenhuidjes zijn gevonden op planten dichtbij de oever en op veenmos (BUCHWALD 1989A, MILLER 1987C, ROBERT 1959).

Imago's

Tijdens de rijpingfase zwerft *O. coerulescens* over de omgeving uit. Hij kan dan bijvoorbeeld talrijk voorkomen op de heides van Budel en de Meinweg. De mannetjes rusten op hoge planten en kale plekken op de grond, vanwaar ze hun territorium overzien en een vrouwtje opwachten. Een territorium is ongeveer tien meter lang en een mannetje kan

soms wel vijftien dagen achtereen hetzelfde territorium bezetten. Regelmatig maken ze lage inspectievluchten. Na het grijpen van een vrouwtje volgt de copulatie zittend. Net als bij *O. cancellatum* is de copulatieduur variabel, van minder dan een minuut tot 25 minuten. Voordat de eiafzet begint rust het vrouwtje gewoonlijk enige tijd, onder begeleiding van het mannetje. De eieren worden met dippende bewegingen op het wateroppervlak afgeslagen (GEIJSKES & VAN TOL 1983, LÖDL 1978, MERRITT ET AL. 1996, PARR 1983).

Fenologie

Na vijf tot zes weken komen de eieren uit. Vervolgens overwinteren de larven tweemaal (ROBERT 1959). Volgens Geijskes & Van Tol (1983) sluipt *O. coerulescens* uit gedurende een periode van ongeveer twee weken. De Nederlandse waarnemingen van verse individuen komen echter uit de periode eind mei tot eind augustus, wat aangeeft dat de uitsluipperiode ruim twee maanden duurt. De beekoeverlibel is een hoogzomersoort. Voortplantingsactiviteit is waargenomen van midden juli tot eind augustus met de piek in de eerste twee decaden van augustus.

Begeleidende soorten

De meest opvallende associatie vertoont *O. coerulescens* in Nederland met *Ceragrion tenellum*. Ook in de buurlanden stellen deze soorten, met *Orthetrum brunneum*, vergelijkbare eisen aan een biotoop (BUCHWALD 1989A, MERRITT ET AL. 1996, SCHORR 1990). In Nederland komen deze drie soorten samen voor in de steengroeven bij Winterswijk.

Michiel van der Weide

Mannetje

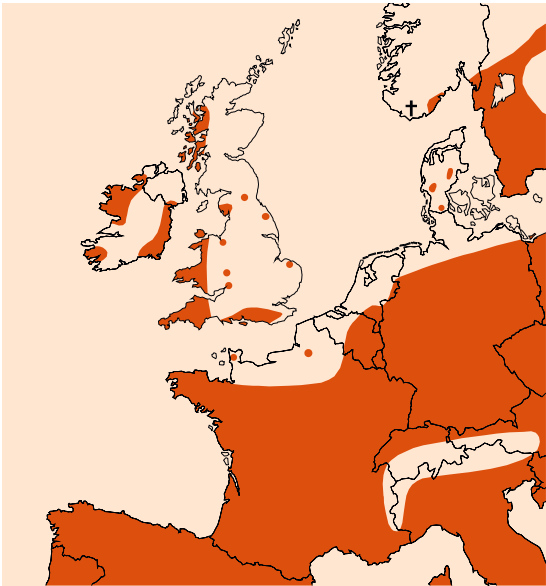
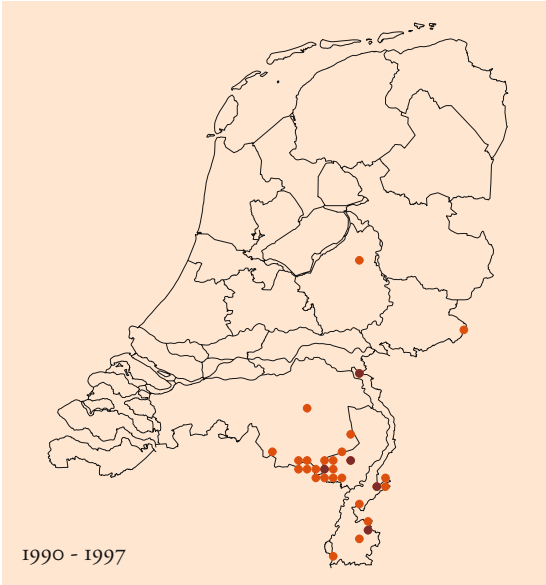
Begeleidende soorten

Alledaagse begeleiders	Trefkans (%)
<i>Ischnura elegans</i>	87
<i>Orthetrum cancellatum</i>	85
<i>Coenagrion puella</i>	70
<i>Sympetrum danae</i>	70
<i>Anax imperator</i>	69
<i>Sympetrum sanguineum</i>	69
<i>Libellula quadrimaculata</i>	66
<i>Lestes sponsa</i>	63
<i>Enallagma cyathigerum</i>	62
<i>Sympetrum striolatum</i>	58

Karakteristieke begeleiders	Gedeelde hokken	Overlap (%)
<i>Somatochlora flavomaculata</i>	11	15
<i>Ceragrion tenellum</i>	31	12
<i>Sympetrum pedemontanum</i>	11	11
<i>Sympetma fusca</i>	15	11
<i>Ischnura pumilio</i>	14	8
<i>Gomphus pulchellus</i>	17	7
<i>Lestes barbarus</i>	24	5
<i>Aeshna juncea</i>	22	5
<i>Lestes virens</i>	11	5
<i>Platycnemis pennipes</i>	22	3

Biotoop

Optimaal: beken; kwelmilieus
Suboptimaal: vennen; plassen, kanalen en afgravingen; pioniermilieus

Orthetrum coerulescens - beekoeverlibel

	voor 1950 minder algemeen	1950 – 1989 zeldzaam	1990 – 1997 vrij zeldzaam
atlasblokken	15	10	30
km-hokken	18	16	72

Rode Lijst kwetsbaar

Paringswiel

Verbreidingsvermogen

De beekoeverlibel staat bekend als mobiel en kan tamelijk goed nieuwe plekken bezetten. In het natuurontwikkelingsgebied Wisselsche Veen (Veluwe) is pas in het begin van de jaren '90 geschikte biotoop voor *O. coerulescens* ontstaan. Hoewel de dichtstbijzijnde bekende populaties op meer dan 50 km afstand liggen, was de soort er al in 1996 te vinden.

Areaal

De soort is wijdverspreid in het westen en het midden van Europa. Noordwaarts wordt hij steeds schaarser, maar hij is bekend van het zuiden van Scandinavië (LÖDL 1978). De ondersoort *O. c. anceps* vervangt de nominaat in het Midden-Oosten, Noord-Afrika en delen van Zuid-Europa. In de ons omringende landen en ook in het noorden van

Frankrijk is de beekoeverlibel niet algemeen. In Groot-Brittannië komt hij voornamelijk in het zuidwesten voor en in het westen van Schotland. In de Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen heeft hij de status 'ernstig bedreigd'. Ook in de rest van Duitsland is hij schaars en bedreigd. In België komt hij voor op enkele zuidelijke locaties en in de Kempen. De status op de Vlaamse Rode Lijst is 'bedreigd'. In Luxemburg is hij verdwenen.

Verspreiding in Nederland

In Nederland was het voorkomen tot dusverre vrijwel beperkt tot locaties op de zandgronden in het zuidoosten van Noord-Brabant en Limburg. Tot de jaren '90 ging de soort achteruit, waarschijnlijk vooral door beeknormalisatie, vermindering van waterkwaliteit en afnemende kwelinvloed. Daarna, met name vanaf 1995, is het aantal vindplaatsen weer toegenomen. Dit lijkt niet alleen het gevolg van een toegenomen waarnemingsintensiteit. Mogelijk heeft de warme zomer van 1994 de ontwikkeling van de larven begunstigd en geleid tot een massaal uitsluipen in 1995. Ook natuurontwikkelingsprojecten met kwel hebben tot nieuwe vestigingen geleid, zoals bij Weustenrade, Schinveld, de St. Jansberg en het Wisselsche Veen (GUBBELS ET AL. 1995).

Er zijn maar weinig populaties die al tientallen jaren standhouden. De Rode Beek (Brunsummerheide) herbergt waarschijnlijk de oudste populatie (vanaf 1940). Populaties die sinds de jaren '80 bestaan zijn bekend van het Narthecium-beekje in de Meinweg en Budel-Dorplein. De populatie bij Budel-Dorplein is waarschijnlijk de grootste van Nederland. Van de steengroeven bij Winterswijk zijn waarnemingen uit de jaren '80 en '90 bekend, maar mogelijk is de soort tussentijds weg geweest. Op het aantallenkaartje vallen de drie hedendaagse bolwerken van deze soort op: de Kempen/West-Limburg, de Meinweg en de Brunsummerheide. Ook buiten het kerngebied werd hij op verscheidene plaatsen gevonden. Van Zundert is zeker dat het een populatie betrof, van andere locaties zijn slechts incidentele waarnemingen bekend. Sinds 1997 zijn nieuwe populaties bekend geworden van de Staverdense Leemputten (VERBEEK 1999), Noordoost-Twente en de omgeving van Holten.

Toekomst en bescherming

Gezien het warmteminnende karakter van de soort kan het veranderende klimaat gunstig zijn. Natuurontwikkelingsprojecten die kwel bevorderen, kunnen tot nieuwe vestigingen leiden.

SUMMARY

Orthetrum coerulescens is fairly rare in The Netherlands. It has been in decline throughout the 20th century, but appears to have recovered under the influence of warm summers and habitat creation in the 1990s. The species is Red-listed as vulnerable. Currently it is locally common in the south-east, with isolated localities in eastern Overijssel (not shown on the map) and Gelderland. Its favoured habitat is warm, small running waters with some influence of seepage in bogs, wet heaths and quarries. Such sites are susceptible to desiccation, eutrophication and succession.

Vliegtijd

Hoogzomersoort

Hoofdvliegtijd: midden juli

t/m midden augustus

Vroegste datum: 28 mei

Laatste datum: 17 september

